

HİDIRLIK TÜRBEŚİ

Ankara'da
erken Osmanlı dönemine ait türbe.

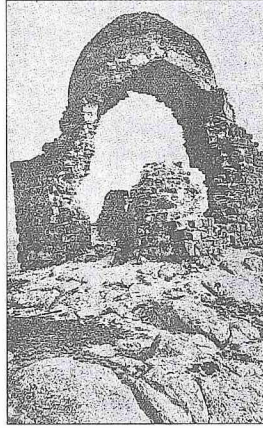
Ankara dışında, kuzeyde ve şehre hâkim bir konumda olan Hüseyingazi tepesi üstünde yer alan türbenin kim için ve hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Gönül Öney, XIV-XV. yüzyıllarda inşa edilmiş olabileceğini söylemektedir. Türk medeniyetinde Hızır İlyas efsanesine bağlı yaygın bir gelenek olarak Hıdırlık adı verilen tepelerde inşa edilen yatur türbelelerinden biridir. Eski halk inançlarına dayanan Hıdırlıklar Anadolu ve Rumeli'nin birçok yerinde görülmüştür.

Hıdırlık Türbesi Öney tarafından ileri sürüldüğü kadar geç bir döneme ait değildir. Rakımı 1400 metreyi bulan bu tepede inşa edilen "makam- türbe" evvelce herhalde bir tekke ile birlikte bulunuyordu. Evliya Çelebi buradan "Hazret-i Hızır ziyaretgâhı" diye bahseder. Burası, İslâmiyet'in yayılmasında önemli payı olan alp erenler veya gazi erenlerden bir velinin türbesi olmalıdır.

Bir müddet Bayramiye Tekkesi olarak hizmet gördüğü tahmin edilen tekke daha geç dönemlerde terkedildiğinden ortadan kalkmış ve hiçbir izi kalmamıştır. Hıdırlık Türbesi, Batılı bir ressam tarafından XVIII. yüzyılda yağlı boya tekniğinde yapılan bir Ankara tablosunda tepenin zirvesinde yer alan bir yapı olarak gösterilmiştir. Yıldırım isabetiyle önemli ölçüde tahribe uğrayan türbe Ankara'nın başşehir yapıldığı yıllarda kısmen harap olmuş durumda, fakat henüz ayakta bulunuyordu. Ancak sonraları bütünüyle yıkılmış veya yıktırılmıştır. Bugün tamamen harap haldedir.

Eski fotoğraflarından öğrenildiği kadarıyla Hıdırlık Türbesi moloz taşlardan ya-

Ankara'daki
Hıdırlık
Türbesi'nin
eski bir
fotoğrafı
(Koşay, s. 140)

pılmış, kayalık bir zemine oturan kare planlı bir bina idi. Bu mekânın üstünü tuğladan bir kubbe örtüyordu. Fotoğrafta bu kubbenin hafifçe sivri bir biçimde olduğu farkedilir. Bu da ilk yapıldığında üstünde bu kubbeyi örten sivri bir külâhın bulunduğu ihtimalini akla getirmektedir. Bu özellik, türbenin esasında Selçuklu mimarisinde görüldüğü gibi bir kümbet- türbe olduğunu düşündürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 426; *Ankara Vilâyeti Salnâmesi 1325/1907* (haz. Kudret Emiroğlu v.dğr.), Ankara 1995, s. 97-98; F. W. Hasluck, *Christianity and Islam under the Sultans*, Oxford 1929, II, 504; Hâmid Zübeyr Koşay, *Ankara Budun Bilgisi*, Ankara 1933, s. 13, s. 140'taki resim; Avni Candar, *Anadolu Coğrafya Lugatı Sınacıları I: Ankara*, Ankara, ts., s. 33; Hikmet Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara 1967, s. 86-93, rs. 19-23; Gönül Öney, *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları*, Ankara 1971, s. 123, 311, rs. 214; Semavi Eyice, "Ankara'nın Eski Bir Resmi", *Atatürk Konferansları IV* (1970), Ankara 1971, s. 97, 110 (not 90), lv. IX, rs. 10; *Ankara Posta Kartları ve Belge Fotoğrafları Arşivi Kataloğu* (Belko), Ankara 1994, s. 118, rs. 15-08; Ozan Sağdıç, *Bir Zamanlar Ankara*, Ankara, ts., s. 82.

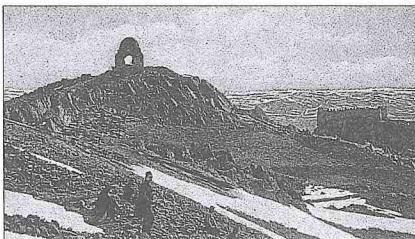

SEMAYİ EYİCE

HİDRELLEZ

Daha çok Batı Türk dünyasında
kutlanan bir halk bayramı.

Hıdırlık tepesini ve türbeyi gösteren eski bir kartpostal (Semavi Eyice fotoğraf arşivi)

Hızır ve İlyâs isimlerinin halk ağzında aldığı şekilden ibaret olan hidrellez, kökü İslâm öncesi eski Orta Asya, Ortadoğu ve Anadolu yaz bayramlarına dayanan, Hızır yahut Hızır ve İlyâs kavramları etrafında dinî bir muhtevaya bürünmüş halk bayramının adıdır. Bu bayram, merkezini özellikle Anadolu ve Balkanlar'ın, Kırım, Irak ve Suriye'nin teşkil ettiği Batı

Türkleri arasında, bugün kullanılmakta olan Gregoryen takvimine göre 6 Mayıs (eski Jülyen takvimine göre 23 Nisan) günü kutlanmaktadır.

Hidrellez, halk arasında ölümsüzlük sırrına erdiklerine ve biri karada, diğeri denizde darda kalanlara yardım ettiklerine inanılan Hızır ve İlyâs peygamberlerin yılda bir defa bir araya geldikleri gün olarak kabul edilir. Ancak bu beraberlikte, ismi yaşatılmasına rağmen uygulamada İlyâs'ın şahsiyeti tamamıyla silinerek Hızır motifi öne çıkarılmıştır. Dolayısıyla bu bayramda icra edilen bütün merasimler Hızır'la ilgilidir. Bunun temel sebebi, İslâm öncesi devirlerde yukarıda zikredilen üç büyük kültürün hâkim olduğu alanda bu yaz bayramı vesilesiyle kültürleri kutlanan insan üstü varlıkların daha ziyade Hızır'ın şahsiyetine uygun düşmesi ve onunla özdeşleşmesidir.

Osmanlı Devleti'nde 6 Mayıs (23 Nisan) halk arasında yaz mevsiminin başlangıcı tarihi sayılmaktaydı. Nitekim eski takvimde yıl ikiye ayrılmış olup 23 Nisan'dan (6 Mayıs) 26 Ekim'e (8 Kasım) kadar süren 186 gün "Hızır günleri" adıyla yaz mevsimini, 23 Nisan'a kadar devam eden 179 gün de "Kasım günleri" adıyla kış mevsimini oluşturmuyordu. Hidrellez de kışın sona erip yazın başladığı gün olarak kutlanmaktadır.

Hızır ve İlyâs'a tahsis edilen bu gün, İslâm dünyasının her tarafında kutlanmadığı gibi kutlandığı yerlerde de adı, tarihi ve yapılan merasimler aynı değildir. Her şeyden önce İslâm folklorunda Hızır ile İlyâs hakkında çok zengin bir inançlar ve efsaneler literatürü ve bu ikisinin yılda bir defa görüştüğü inancı mevcut olduğu halde bu gün belirlenmiş değildir; hatta Türk dünyasının her tarafında 6 Mayıs kutlama günü olarak bilinmez. Fakat muhakkak olan şudur ki, İslâm dünyasının önemli bir kısmında ve bu arada Türkler arasında her zaman hidrellez adı altında olmasa da Hızır ile İlyâs'ın birleştiği günün hâtırası çok eskiden beri değişik günlerde ve biçimlerde kutlanmaktadır. Nitekim XVI. yüzyılda İstanbul'a yerleşen Yesevî tarikatına mensup Türkistanlı müellif Hâzinî, bu tarikatla ilgili çok önemli bir kaynak olan *Cevâhîrü'l-ibrâr min emvâci'l-bihâr* adlı eserinde (s. 196), başta Buhara ve Semerkant olmak üzere bütün Mâverâünnehir'de Hızır-İlyâs adına şenlikler yapıldığını kaydeder. Ayrıca Türkiye'deki Alevîler ve İran'daki Kızılbaş Karakoyunlu Türkmen-

leri (Çihiltlenler) arasında şubat ayı ortalarında "Hızır nebi bayramı" adıyla hıdrellezden ayrı ve oruçla geçirilen bir bayramın kutlandığı bilinmektedir. Nevruz'dan altı hafta öncesine rastlayan bu bayram, eski on iki hayvanlı Türk takvimindeki yılbaşına tekabül etmekteydi (Mélíkoﬀ, VI [1975], s. 60-61).

Yalnız Anadolu, Balkanlar, Kırım, Irak ve Suriye Türkleri'ne mahsus bir halk şenliği olan hıdrellezin buralarda özellikle 6 Mayıs'ta kutlanması iklim ve tabiat şartlarıyla bağlantılıdır. Bu tarih, sözü edilen bölgelerde ilkbahardan yaz mevsimine geçişi belirlemekte olup hicrî takvim sistemiyle hiçbir ilgisi yoktur. 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece güneşin Ülker burcuna girdiği bir zaman parçasıdır. Bu tarihten 7-8 Kasım'a kadar bu burcu güneşin batışından sonra görmek mümkün değildir. Yılın diğer günlerinde ise Ülker burcu güneş battıktan kısa bir süre sonra görülebilmektedir. Bu suretle astronomik gözlemlere ve tabiat şartlarına uygun bir şekilde yıl kış ve yaz olmak üzere iki mevsime bölünmüştür. 8 Kasım bütün özellikleriyle kışın başlangıç tarihini, 6 Mayıs'a rastlayan hıdrellez günü de gerçek anlamda yazın başlangıç tarihini oluşturmaktadır (Gökalp, *Quand le crible était dans la paille*, s. 211-231). Pek çok arşiv belgesi, Osmanlılar döneminde devlet nezdinde bile işlerin yılın bu iki mevsimine, yani "rûz-i Hızır'dan (Hızır-İlyâs'tan) rûz-i Kasım'a" veya "rûz-i Kasım'dan rûz-i Hızır'a" kadar olan iki döneme göre planlandığını göstermektedir (meselâ bk. BA, MD, nr. 5, s. 295, 305; nr. 58, s. 83).

Öte yandan 6 Mayıs, Türkler'in Anadolu'ya yahut daha genel bir ifadeyle Ortadoğu'ya geldikten sonra tanıdıkları bir tarihtir. Zira Doğu Hristiyanlığı'nın Aziz Yorgi (Aya Yorgi, Hagios Georgios, Saint George) ya da Yeşil Yorgi kültü bu tarihte kutlanmaktaydı. Doğu Hristiyanlığı'nda çok önemli bir yeri olan bu kült zaman içinde Hızır-İlyâs kültü ile birleşerek özdeşleşmiş ve bu suretle 6 Mayıs tarihi Ortadoğu ve Balkanlar'da hristiyan-müslüman kültür etkileşimi sonucunda hem Aziz Yorgi hem de Hızır-İlyâs kültünün iç içe girmesinin bir sonucu olarak kutlanmaya başlanmıştır (iki kült arasındaki bu özdeşliğin nasıl meydana geldiği konusunda bk. HIZIR).

Müslümanlarca Hızır ve hristiyanlarca Aziz Yorgi adına kutlanmasına rağmen doğrudan doğruya İslâm'la da Hristiyan-

lık'la da ilgisi olmayan, Ortadoğu ve Balkanlar'da hem müslümanların hem de hristiyan halkların kutladığı bu yaz bayramının kökü İslâm ve Hristiyanlık öncesi İlkçağ Anadolu, Mezopotamya ve Orta Asya kültürlerinde aranmıştır. Mezopotamya ve bütün Doğu Akdeniz çevresindeki ülkelerde bazı tanrılar adına bahar veya yazın gelişiyle ilgili birtakım âyinlerin yapıldığı bilinmektedir. Milâttan önce III. binyılın sonlarında, Mezopotamya ovasını sulayarak etrafı yeşillendiren Fırat ve Dicle nehirlerinin hayat verici gücünü simgeleyen Tammuz (Dumuzi) ilâhı adına bahar mevsimi başlangıcında Mezopotamya'daki Ur şehrinde görkemli âyinler yapıldığını gösteren tabletler bulunmaktadır (James, s. 42). Tammuz, tabiatın ölüşü (sonbahar, kış) ve dirilişiyle (ilkbahar, yaz) birlikte ölen ve yeniden dirilen bir tanrı kabul edilmiştir (ER, IV, 512-513). Yeşillik ve bereketin timsali olan Tammuz kültü, İbrânîler kanalıyla Suriye ve Mısır üzerinden eski Yunanistan'a ve Anadolu'ya geçmiş, burada da aynı tanrı Adonis adıyla tanınmıştır. Louvre Müzesi'nde bulunan Boğazköy tabletleri, benzer âyinlerin Hititler zamanında Anadolu'da yaz başlangıcında bitki ve yeşillik tanrısı Telipinus için icra edildiğini göstermektedir (James, s. 190-192). Ayrıca eski İran'da yine yeşillik ve su kavramlarıyla ilgili Haurvatât ve Ameretât adlı iki tanrı için bahar mevsiminde özel âyinler yapıldığı, Nevruz'un da bunlardan doğduğu bilinmektedir (Widengren, s. 28, 35, 86, 126). *Avesta*'da dişi varlıklar olarak kabul edilen Haurvatât suların, Ameretât ise bitkilerin koruyucusudur (bk. HÂRÛT ve MÂRÛT).

Tabiatın âdeti yeniden dirilmesi demek olan baharın ve yazın gelişi, ilk çağlarda dünyanın her tarafındaki insanların hayatında önemli bir olaydı. Bu olayın birtakım tabiat üstü güçlerle temsil edilmesi ve bunların şerefine âyinler düzenlenmesi evrensel bir hadise olmalıdır. Nitekim eski Orta Asya'daki Türk boylarında da benzer âyinlerin yapıldığı bilinmektedir. Bu âyinler Yâkutlar'da nisan, Tunguzlar'da mayıs, diğer bazı boylarda mart ayında icra ediliyor ve büyük merasimlerle kutlanıyordu (Harva, s. 377-379). Kısacası, hıdrellez bayramının kökünde bütün bu kültürlerdeki bahar ve yaz bayramları geleneklerinin uzun asırlar süren katkılarını kabul etmek doğru olacaktır. Bu katkıların en sonuncusu da Hızır ve

İlyâs'ın şahsiyeti etrafında gelişen İslâmî halk kültürüdür.

Hıdrellez merasimlerinin icrası ve bu esnada yeşillik ve su kavramlarıyla ilgili birtakım uygulamalar, bu halk bayramının putperest köklerini çok daha belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim İslâm âlimleri bu durumun farkına vararak bu konuda yasaklayıcı fetvalar bile vermişlerdir. Osmanlı Devleti'nde de hıdrellez kutlamalarının dinî açıdan sakıncalı olup olmadığının tartışıldığı, XVI. yüzyılda Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'nin fetvalarından anlaşılmaktadır. Ebüssuûd Efendi, böyle bir günün kutsallığına inanmamak şartıyla sadece eğlenmenin, yiyip içmenin sakıncalı olmadığını söylemektedir (Düzdağ, s. 117). Mouradgea d'Ohsson da hıdrellez merasimlerinin Osmanlılar döneminde çok yaygın biçimde kutlandığını belirterek bunun vazgeçilmez bir gelenek halini aldığını ifade etmiştir (*Tableau général*, I, 187-188).

Türkiye'de "hıdrellez", Kırım ve Dobruca'da "hıdırlez", Makedonya'da "edirlez" (ederlez), Kosova bölgesinde "hıdırles" (hedirles, hadirles) gibi değişik biçimlerde söylenen hıdrellez merasimleri, çeşitli ülke ve yörelerde teferruatta tabii olarak birtakım farklılıklar gösterebilir. Ancak bunlar Hızır adının çağrıştırdığı gibi genellikle bolluk ve bereketi simgeleyen, su ve yeşillik kavramlarının öne çıktığı, ağacın bol bulunduğu, bazan içinde türbe de yer alan mesire yerlerinde kutlanan merasimlerdir. 5 Mayıs günü temizlik yapıp yiyecek ve içecek hazırlama gibi işlerle başlayan hıdrellezle ilgili bütün merasimleri, âdet ve gelenekleri dört grupta toplamak mümkündür. 1. Şifa ve sağlık talebine yönelik olanlar. 2. Uğura, bereket ve bolluk talebine yönelik olanlar. 3. Mal mülk, mevki ve servet talebine yönelik olanlar. 4. Kısmet ve talih açmaya yönelik olanlar. Meselâ hıdrellez günü kır çiçeklerinin kaynatılarak suyundan içilmesinin hastalıklara şifa vereceği, hıdrellez gecesi bütün sulara nur yağacağından o gece suya girmenin her türlü hastalığa karşı bağıışıklık sağlayacağı inancı birinci gruba örnek gösterilebilir. Genellikle hıdrellez gecesi Hızır'ın yeryüzünde dolaştığı ve dokunduğu şeylere bereket getirdiği inancı çok yaygın olduğundan o gece evlerdeki yiyecek ve içeceklerin ağzının açık bırakılması, dileklerin bir kağıda yazılarak gül ağaçlarının dibine konulması vb. şeyler ikinci grubu teşkil eden uygulamalara örnek sayılabilir. Bunlara

benzer pek çok örneğe her yerde rastlamak mümkündür.

Hidrellez merasimleri Hızır ile İlyâs'ın buluşmasına atfen hemen daima toplu olarak gerçekleştirildiği için bazı kasaba ve şehirlerin yakınında yeşillik bir mekândan oluşan ve "hıdırlık" denen, insanların bir arada yiyip içtiği, eğlendiği bir mesire yeri bulunur. Bu yerlerde icra edilen merasimler, eski devirlerde aynı zamanda evlenme yaşına gelmiş genç kız ve erkeklerin birbirlerini görüp beğenmelerine de imkân vermekteydi. Dolayısıyla hidrellez merasimlerinin geleneksel Türk toplumlarında sosyal iletişim aracı olmak gibi pratik yönleri de bulunmaktaydı.

Hidrellez inancı ve âdetleri folklorda olduğu gibi edebiyata da köklü biçimde yansımış ve Gılgamış destanından bu yana mitoslar halinde yazılı ve sözlü edebiyat geleneğinde yer almıştır. Anadolu'nun pek çok yerinde hıdırlık denilen mesirelerin bulunması ve hidrellez başta olmak üzere bahar eğlencelerinin buralarda düzenlenmesi edebiyatta hidrellez temasının canlı tutulmasına sebep olmuştur.

Dede Korkut'tan itibaren Ebû Müslim, Battal Gazi, Dânişmend Gazi, Sarı Saltuk, Köroğlu gibi kahramanların hayatı etrafında teşekkül eden destanî romanlarda gerek Hızır ve İlyâs'ın kişilikleri, gerek hidrellez günü, gerekse hıdırlıklarda devam eden sosyal faaliyetler ve gelenekler ekleninde yer yer hidrellezin de zikredildiği görülür. Klasik Türk şairleri "evvel bahar"ı andıkları zaman genellikle hidrellez günlerini kastetmekte ve baharı konu edinen şiirlerinde (bahâriyye) ekseriya bu günleri anlatmaktadırlar.

Bazı mesnevilerde de hidrellez ve hıdırlık bir çevre ögesi olarak anılır. Meselâ Şeyhoğlu Sadreddin Mustafa'nın *Hurşîdnâme*'sinde Hurşîd, uğruna ölen âşıkının mezarına türbe yaptırır ve adını Hidrellez koyup burada sık sık Feraḥşâd ile buluşur. Halk şiiri geleneğinde "bâdeli âşık"ların Hızır elinden dolu içmeleri (klasik şiirde de ağzına Hızır'ın tükürdüğü kişinin güzel şiir söyleyeceği rivayeti) ve zaman zaman hıdırlık mevkiinde saz çalıp şiir söylemeleri gelenektendir. Hidrellez ile alâkalı zengin folklor malzemesinin bulunduğu en önemli eser Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sidir (bk. II, 232-233; III, 90 vd.).

Hidrellez şenlikleri yapılırken özellikle dilek tutan genç kızlar tarafından söyle-

nen aşk ve hasret dolu mâniler anonim halk edebiyatının önemli bir bölümünü oluşturur. Bu tür mânilere bütün Türk dünyasında rastlamak mümkündür. Bunun yanında halk şiiri geleneğine uyularak bazı saz şairlerince hidrellez konu alan şiirler de söylenmiştir. Divan edebiyatında da hidrellez çeşitli özellikleriyle birçok beyitte yer almıştır. Osman Şems Efendi'nin bir hidrellez günü İstanbul'dan Bursa'ya gitmek için vapura binerken söylediği, "Devran bizi yârân-ı kadîm-den ayırdı / Oldukları gün Hızır ile İlyâs mülâkî" beyti bunun bir örneğidir. Modern Türk şiirinde de hidrellezden ilham alan manzumeler tertiplenmiştir; Arif Nihat Asya'nın "Hidrellezde Kızlar" adlı şiiri bunlardan biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 5, s. 295, 305; nr. 58, s. 83; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 232-233; III, 90 vd.; Hâzinî, *Cevâhîrül'-ebrâr min emvâcî'l-bihâr*, İÜ Ktp., TV, nr. 3893, s. 196; Şeyhoğlu S. Mustafa, *Hurşîdnâme: Hurşîd ü Feraḥşâd* (haz. Hüseyin Ayan), Erzurum 1979, s. 36, 49, 192; D'Ohsson, *Tableau général*, I, 187-188; Sadettin Nüzhet Ergun, *Pir Sultan Abdal*, İstanbul 1929, s. 48; Pertev Naili Boratav, *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1943, s. 137; U. Harva, *Les représentations religieuses des peuples altaïques*, Paris 1959, s. 377-379; E. O. James, *Mythes et rites dans le proche orient ancien*, Paris 1960, s. 42, 190-192; G. Widengren, *Les religions de l'Iran*, Paris 1968, s. 28, 35, 86, 126; M. Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul 1972, s. 117; Ehliman Ahundov, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri* (trc. S. Tezcan), Ankara 1978, s. 26; Altan Gökalp, *Têtes rouges et bouches noires*, Paris 1980, s. 188-201; a.mlf., "Hızır, İlyas, Hidrellez: les maîtres du temps, le temps des hommes", *Quand le crible était dans la paille...: Hommage à P. Naili Boratav*, Paris 1978, s. 211-231; Ahmet Yaşar Ocak, *İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Ankara 1990, s. 141-159; I. Mélikoff, "Le problème Kızılbaş", *Turcica*, VI (1975), s. 60-61; Tuncer Baykara, "Hidrellez ve Türk Kültürü", *MK*, sy. 72 (1990), s. 4-6; M. Emine Cingöz, "Eskişehir'de Hidrellez Kutlamaları", a.e., s. 7-9; Ali A. Çınar, "Bursa Yöresinde Hidrellez ile İlgili Bazı İnanışlar", a.e., s. 13-15; Filiz Meydan, "Tekirdağ'da Hidrellez Geleneği", a.e., s. 19-22; Müjgan Üçer, "Sivas'ta Hidrellez Geleneği", a.e., s. 30-32; Nihal Kadioğlu, "Zonguldak'ta Hidrellez Geleneği", a.e., s. 37-39; A. Esat Bozyiğit, "Hidrellez Yazıları Bibliyografyası", a.e., s. 44-48; T. Jacobsen, "Dumuzy", *ER*, IV, 512-513; I. Friedlaender, "Khıdr", *ERE*, VII, 693-695.

AHMET YAŞAR OCAK

HIFZ

(bk. HÂFİZ).

HIFZ (الحفظ)

Allah'ın, velî kullarını
günahla ısrar etmekten koruması
anlamında tasavvuf terimi.

Sûfilere göre Allah, peygamberleri günah işlemekten koruduğu gibi (ismet*) velî kullarını da günah işlemekte ısrar etmekten korur. Velînin bu şekilde korunmasına hıfz, onu koruyan Allah'a hâfız, korunan velîye de mahfûz denir (Tehânevî, III, 311).

Allah'ın dostluğunu kazanmış takvâ sahibi bir mümin olan velînin beşer olması itibariyle günah işlemesi mümkündür. Cüneyd-i Bağdâdî, "Velî zina eder mi?" sorusu karşısında bir süre düşündükten sonra, "Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir" (el-Ahzâb 33/38) meâlindeki âyeti okuyarak bunun mümkün olduğuna işaret etmiştir (Kuşeyrî, s. 526). Ancak velînin günah işlemeye devam etmesi düşünülemez.

Bir velînin günahsız ve hatasız kabul edilmesi mümkün değildir; aksi takdirde velî peygambere eşit duruma getirilmiş olur. Fakat onun avam gibi sık sık günah işlemesi de salâh ve takvâ sıfatına aykırıdır. Sûfiler, takvâ konusundaki hassasiyetini sürdürmesi şartıyla velînin Allah'ın koruması altında bulunacağını düşünürler. "Allah sâlih kullarının işlerini üstlenir" (el-A'râf 7/196) meâlindeki âyetle, şeytanın Hakk'ın dostu olan kulları azdırmayacağını belirten (el-Hicr 15/42; en-Nahl 16/99; el-İsrâ 17/65) ve günah işlemekte ısrar etmeyenler için (Âl-i İmrân 3/135) âyetler sûfilere velîlerin mahfuz olduğuna delil gösterilmiştir.

Kelâbâzî'ye göre peygamberin mâsum olması gibi velî de mahfuzdur; şeytan onu azdıramaz (et-Ta'arruf, s. 75, 99). Hücvîrî de benzer görüşleri tekrar eder. Kuşeyrî'ye göre velîlerin peygamberler gibi tamamen günahsız olmaları zorunlu değildir; fakat sürekli olarak yanılma, yanlış ve günah üzerinde ısrar etmemeleri ve lâyetin gereğidir, mahfuz olmanın anlamı da budur. Hatta bu anlamda velînin mahfuz olması şarttır. Zira dinî hükümlerle çatışan kişi velî olmak bir yana tam bir aldanmışlık ve gaflet içindedir (er-Risâle, s. 519-520). Bâyezîd-i Bistâmî, velî olduğu sanılan bir kişinin kible yönünde tükürmesini bile onun velî olamayacağına bir delili kabul etmiştir (a.g.e., s. 81).

Velîler nefislerini ne kadar arındırsalar yine de kendilerinde "bakıyye-i nefis" de-